

22 березня традиційно відзначається Всесвітній день ВОДИ

Інформаційна довідка

С. П. Іванюта, д. техн. н., головний консультант відділу критичної інфраструктури, енергетичної та екологічної безпеки центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

Цей День був запроваджений Генеральною Асамблеєю ООН в 1993 році з метою акцентувати увагу на значенні і важливості води, привернути увагу людей до проблем якості питної води, необхідності охорони водних ресурсів та їх раціонального використання. Водні ресурси є провідним фактором розвитку майже всіх галузей економіки. Стале функціонування і розвиток країни, рівень життя, здоров'я і добробуту її громадян безпосередньо пов'язані зі станом водних ресурсів.

25 вересня 2015 року держави – члени ООН прийняли Порядок денний щодо сталого розвитку до 2030 року, яким визначено 17 цілей сталого розвитку задля досягнення добробуту для всіх, забезпечення при цьому збереження ресурсів планети. Питання охорони вод та невиснажливе використання водних ресурсів знайшли відображення в переважній більшості цілей сталого розвитку.

Для України питання води є надзвичайно актуальним, оскільки Україна за рівнем запасів доступних до використання водних ресурсів належить до малозабезпечених країн Європи та світу. Так, на одну людину в Україні в середньому припадає лише 1 тис. кубічних метрів річкового стоку у рік, у той час, як за оцінкою Європейської Економічної Комісії ООН держава, водні ресурси якої не перевищують 1,7 тис. кубічних метрів на людину, вважається водонезабезпеченою.

Проблеми водних екосистем характерні для всієї України, при цьому актуальність цього питання посилюється в умовах глобальних змін клімату, що значною мірою впливають і на людське життя, і на світову економіку.

Тому в сучасних умовах питання збереження та відновлення раціонального використання водних ресурсів держави потребує системного розгляду.

Враховуючи те, що в Україні існує низький рівень водозабезпечення та функціонує потужний водоемкий виробничий комплекс, що не відповідає відновлюваній спроможності водних екосистем, проблема раціонального використання води стала одним з чинників, що впливає на стан національної безпеки України.

Тому нагальною потребою є запровадження нових ресурсозберігаючих технологій, насамперед у тих галузях економіки, що є найбільшими забруднювачами – у промисловості, житлово-комунальному господарстві та сільськогосподарському виробництві.

Україна має один із найнижчих серед європейських країн показників забезпеченості власними водними ресурсами (табл. 1), що становить лише 1 тис. м³ місцевого стоку на одного мешканця, тоді як у Канаді цей показник становить 94,3 тис. м³, Росії – 31 тис. м³, США – 7,4 тис. м³, Німеччині – 1,9 тис. м³. Водночас забезпеченість місцевими водними ресурсами в окремих регіонах країни відрізняється в десятки разів: від 0,14 км³/рік у Херсонській області до 7,92 км³/рік – у Закарпатській області¹.

Таблиця 1

Водні ресурси України

Вид ресурсів	Водні ресурси в роки за водністю, км ³	
	середній	дуже маловодний
Місцевий річковий стік	52,4	29,7
Загальні ресурси річкового стоку	209,8/87,1	151,4/55,9
Прогнозні ресурси підземних вод	22,5	22,5
у т. ч. гідравлічно не зв'язані з поверхневим стоком	7	7
Загальні ресурси прісних вод	216,8/94,1	158,4/62,9

Джерело: ².

Дослідженнями Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України зафіксовано зменшення стоку малих і середніх річок, що становить 10–20 % на півночі та від 20 до 50 % – на півдні. У 2019 р. скид

1 Інформаційно-аналітична довідка про стан водних ресурсів держави та особливості сільськогосподарського виробництва в умовах змін клімату. URL: <http://naas.gov.ua/upload/iblock/78a/Інформаційна%20довідка%204.05.2020-конвертирован.pdf>

2 Там само

води через греблю Каховської ГЕС із Каховського водосховища у нижню течію Дніпра був на 11 км³ менше, ніж у середні багаторічні періоди.

Зміна клімату негативно впливає також на стан підземних вод, що зумовлено значним зменшенням інфільтраційного живлення внаслідок прогресуючого зростання сумарного випаровування. Ілюстрацією негативного впливу зміни клімату на стан підземних, ґрунтових та поверхневих вод є водно-екологічна ситуація в районі Шацького поозер'я у 2019 р., основним проявом якої стало істотне обміління Шацьких озер та о. Світязь.

Крім того, у довгостроковій перспективі існує висока ймовірність збільшення площ ріллі з недостатнім рівнем зволоження на 67–80 % (на 20,6 та 24,9 млн га відповідно). Окрім погіршення умов природного вологозабезпечення ґрунтів, що негативно впливає на умови ведення сільськогосподарського виробництва, зміна клімату супроводжується зменшенням поверхневого стоку та інфільтраційного живлення ґрунтових і підземних вод.

Загалом дані свідчать про те, що за умови збереження тенденцій зміни клімату відбуватиметься подальше зменшення придатних до використання ресурсів поверхневих і підземних вод. Розв'язання проблеми потребує переходу на інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом, створення відповідної організаційної структури за європейською моделлю та кращими світовими практиками, що в цілому має сприяти забезпеченню водної безпеки держави.

Системні проблеми, пов'язані з наявністю і доступністю водних ресурсів в Україні зростатимуть і надалі. При цьому недостатньо координовані, ситуативні стратегії водокористування, кон'юнктурні рішення в галузі управління водними ресурсами можуть поставити під загрозу соціально-економічні показники в цілих регіонах.

Для поліпшення ситуації у сфері водної безпеки необхідно здійснити заходи щодо відновлення малих і середніх річок України, для чого необхідно розробити концепцію щодо охорони та відновлення малих і середніх річок України. Також на часі посилення контролю за водоспоживанням і водовідведенням, а також дотриманням показників якості вод та режимом обмеженої господарської діяльності в межах водоохоронних зон, прибережних захисних смуг.

Вкрай актуальним питанням є забезпечення безпеки водопостачання на сході України з огляду на затоплення шахт і забруднення водних джерел в регіоні в умовах глобальних змін клімату та проявів маловоддя, що спостерігається останніми роками на території держави

Беручи курс на Європейську інтеграцію, Україна взяла зобов'язання впровадити у національне законодавство норми 6 європейських директив, передбачених Угодою про Асоціацію і пов'язаних із водою. Це Водна

рамкова і паводкова директиви, Директива про питну воду та Директива про нітратне забруднення, Директива про очистку міських стічних вод та Європейська морська стратегія.

В сучасних умовах кліматичні зміни становлять реальну загрозу, і цей процес відбувається вже зараз. Зміни клімату та стан водних ресурсів нерозривно пов'язані між собою. Глобальне потепління вже зараз призводить до значного зменшення обсягів води на планеті, і через це життя мільйонів людей опиниться під загрозою. Вода є нашим найдорожчим ресурсом, тому потребує відповідального та раціонального використання, адже зміни у водній сфері, спричинені діяльністю людини, вже незворотні.

Для уникнення дефіциту та поліпшення якості водних ресурсів держави зараз необхідно розробити нову державну водну стратегію, виконати реальну оцінку стану поверхневих і підземних вод, здійснити оцінку та обґрунтування наукових норм водокористування в сучасних умовах.

НІСД проводить системні дослідження щодо вирішення проблеми раціонального використання водних ресурсів як одного з чинників, що впливає на стан національної безпеки України. Зокрема, у виданні (Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С.П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. – К. : НІСД, 2020. – 110 с.) розглянуто питання вплив глобальної зміни клімату на водні ресурси держави, надано комплекс рекомендацій щодо удосконалення державної політики у сфері адаптації до глобальної зміни клімату в Україні.